

Opracowanie przygotowane w ramach projektu:

OBYWATELU MASZ PRAWO!

Tytuł opracowania:

*Prawo rodziców do respektowania ich poglądów w placówkach edukacyjnych
(nota informacyjna)*

Autor opracowania:

Dr hab. Marta Osuchowska, prof. ucz.

Placówki edukacyjne prowadzą działania w dwóch obszarach, które zostały wyraźnie oddzielone i określone w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Konstytucja RP)¹. Pierwszym z nich jest wychowanie, które polega na kształtowaniu postaw dzieci i młodzieży, drugie z nich dotyczy procesu edukacji, czyli przekazywania wiedzy². W zakresie wychowania rolą szkoły jest jedynie *wspomaganie wychowawczej roli rodziny*³. Obowiązek kształcenia dla wszystkich zmienił wzajemny stosunek między rodziną a społeczeństwem, jeżeli chodzi o wychowywanie dzieci. Wraz z jego wprowadzeniem rodzice, którzy dotychczas byli jedynymi osobami zainteresowanymi i zaangażowanymi w przyszłość swych dzieci, musieli zacząć dzielić się tą odpowiedzialnością ze szkołą. Wyzwanie edukacyjne, jakie stawia współpraca rodziny ze szkołą, jest uznawane przez wszystkich i jest przy wielu okazjach poruszane. W praktyce współpraca rodziców jest ważna w sytuacji, gdy istnieją duże rozbieżności między środowiskiem edukacji publicznej a rodziną. Prawo rodziców może być wykonywane w zakresie wyznaczonym przez ustawodawstwo wewnętrzne danego państwa. Ogólnie określony wymóg poszanowania przekonań pedagogicznych może w praktyce okazać się trudny do realizowania, ponieważ nauczyciel musiałby zapoznać się z przekonaniem pedagogicznymi rodziców każdego ucznia, zaś w czasie prowadzenia przez siebie zajęć miałby obowiązek poszanowania tych indywidualnych, co trudno wyobrazić sobie w praktyce. Dlatego prawo rodziców do poszanowania własnych przekonań w procesie kształcenia dzieci nie ma charakteru absolutnego⁴.

Poszanowanie poglądów rodziców w procesie edukacji szkolnej dziecka najczęściej sprowadza się do zagadnienia wyboru szkoły, nauczania religii oraz szeroko pojętej edukacji seksualnej. Należy podkreślić, że prawo rodziców do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniem koresponduje z konstytucyjnie zagwarantowaną wolnością rodziców w zakresie wyboru szkoły dla dziecka⁵. Polskie rozwiązania prawne są także zgodne z międzynarodowymi standardami przyjętymi w omawianym

¹ Konstytucja RP (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

² Prawo rodziców do wychowania dzieci potwierdzone jest w art. 48 ust. 1 i art. 53 ust. 3 Konstytucji jako prawo osobiste rodziców. Prawo do nauki ujęte jest w art. 70 Konstytucji RP jako jedno z „praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych”.

³ Art. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 14.12.2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły i stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej z dnia 14.2.2017 r.

⁴ H. Babiuch, Konstytucyjne prawa rodziców w zakresie wychowania dziecka, [w:] Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym, red. M. Jabłoński, s. 177-198.

⁵ Art. 70 ust. 3 zd. 1 Konstytucji RP.

zakresie⁶. Przewidziana w Konstytucji wolność rodziców wyboru dla swych dzieci szkół innych niż publiczne nie stanowi dla władz publicznych obowiązku tworzenia dla każdego możliwości pobierania nauki w szkole niepublicznej, gdyż zasada powszechnego i bezpłatnego dostępu do szkół publicznych nie ma zastosowania do szkół niepublicznych⁷.

Zagadnienie nauki religii/etyki w szkołach publicznych zostało zagwarantowane nie tylko w Konstytucji, ale również w aktach prawa międzynarodowego⁸. Zgodnie z ustawą o systemie oświaty⁹ w publicznych przedszkolach i szkołach podstawowych nauka religii odbywa się na życzenie rodziców, natomiast w publicznych szkołach ponadpodstawowych organizowanie nauczania religii odbywa się na życzenie rodziców bądź samych uczniów. Dopiero po uzyskaniu pełnoletniości o pobieraniu nauki religii w szkole decydują sami uczniowie. Życzenie zorganizowania nauki religii w publicznej szkole (przedszkolu) wyraża się w oświadczeniu pisemnym w formie zwykłej, które nie musi być ponawiane w każdym roku szkolnym, ale może być w każdym czasie zmienione. Innym problemem ujawniającym się podczas nauki religii w szkołach (przedszkolach). Zagadnieniem związanym z nauczaniem religii jest także wspólne odmawianie modlitwy w czasie zajęć z tego przedmiotu oraz możliwość umieszczania krzyża w salach szkolnych, co również często jest podnoszone w kontekście świeckości szkoły oraz publicznej debaty politycznej.

Edukacja o życiu seksualnym człowieka została wprowadzona do programów szkolnych na podstawie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży¹⁰. Budziło to wiele społecznych emocji, jednak prawnie nie ma podstaw do kwestionowania, również w orzecznictwie międzynarodowym, możliwości wprowadzenia do nauczania szkolnego edukacji seksualnej w formie obowiązkowej. Polskie regulacje w zakresie edukacji seksualnej realizowanej w systemie szkolnym pozostają zgodne z powyższymi wymogami. Udział uczniów w zajęciach pod nazwą *wychowanie do życia w rodzinie* od roku szkolnego 2009/2010 ma charakter

⁶ Zarówno w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (art. 26 ust. 3), jak i Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 18 ust. 4) wolność. Również europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, w aspekcie regulacji prawa do nauki, w zdaniu drugim art. 2 Protokołu nr 1; także Karta Praw Podstawowych UE art. 14 ust. 3.

⁷ Art. 70 ust. 3 Konstytucji RP; M. Ożóg, Prawo rodziców do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniami w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.4.1997 r., „Studia z Prawa Wyznaniowego”, t. 18/2015, s. 263-285.

⁸ Art. 53 Konstytucji RP, art. 9 EKPCz, art. 18 MPPOiP.

⁹ Ustawa z dnia 7.9.1991 r. o systemie oświaty. Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425. Artykuł 12 ust. 1

¹⁰ Art. 4 ust. 1-3 Ustawy z 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. 1993 nr 17 poz. 78).

obligatoryjny. W związku z tym, aby zapewnić poszanowanie praw rodziców do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniem, możliwe jest zwolnienie ucznia z obowiązku uczestnictwa w zajęciach z tego przedmiotu. W takiej sytuacji rodzice ucznia niepełnoletniego powinni zgłosić dyrektorowi szkoły, w formie pisemnej, oświadczenie o rezygnacji z udziału dziecka w zajęciach. Należy podkreślić, że takie rozwiązanie jest poddawane wątpliwościom ze względu na obligatoryjny charakter przedmiotu¹¹. Duże protesty budził przedmiot *edukacja antydyskryminacyjna*, który został wprowadzony do szkół w 2015 r.¹² Jako przedmiot obowiązkowy będący elementem podstawy programowej, był nauczany przez dwa lata. Oświadczenie o rezygnacji z tych zajęć również budziły wątpliwości co do ich skuteczności, w świetle przepisów o systemie oświaty i obowiązkowej podstawie programowej.

Zasadniczy problem dotyczący respektowania poglądów rodziców w placówkach edukacyjnych związany jest z oceną przepisów gwarantujących rodzicom prawo do wychowania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem a przedmiotami, które są wprowadzane jako obligatoryjne w szkołach publicznych. Co do zasady rodzice realizują swoje prawa indywidualnie, ale mają także swoją reprezentację, którą stanowi rada rodziców. Stanowi ona najwyższy stopień w hierarchii władzy rodziców i tworzona jest przez reprezentantów rodziców. Jest organem doradczym nauczycieli, którego głównym celem jest włączenie ogółu rodziców do współdziałania w spełnianiu trzech podstawowych funkcji szkoły: opiekuńczej, dydaktycznej, wychowawczej. Ponadto rodzice uczestniczą też w radzie szkoły, w skład której wchodzi również nauczyciele i uczniowie.

---

¹¹ E. Szymańska, Współuczestnictwo rodziców w procesie edukacyjnym dziecka, „Kultura i Edukacja”, n. 1(65)/2008, s. 155-175. Rodzic ma prawo wyrazić zastrzeżenia wobec działalności szkoły, a obawy zgłosić jej dyrektorowi - tak wiceminister edukacji odniosła się do wątpliwości dotyczących kolportowania przez jedną z organizacji wzoru oświadczenia zachęcającego rodziców do wypisywania dzieci z zajęć nawiązujących do „zagadnień: edukacji seksualnej, antykoncepcji, profilaktyki ciąży wśród nieletnich.

¹² Wprowadzone rozporządzeniem MEN z dnia 6.8.2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek. Zostało wycofane dwa lata później, gdyż godziło w konstytucyjne gwarancje co do wychowania, które powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania (art. 53 ust. 3 w związku z art. 48 ust. 1 zdanie 2 Konstytucji RP).